

východiska úvah o společenské spravedlnosti. Vedle materiální nerovnosti a strádání pokládá za podstatné zdroje nespravedlnosti útlak a nadvládu. Ve své poslední knize *Odpovědnost za spravedlnost* poukazuje na příčiny nepříznivé osobní situace, které mohou souviset i s určitou nespravedlivou společenskou strukturou.

Anita L. Allen (1953), profesorka práva a politologie na právnické fakultě Pensylvánské univerzity, je zakladatelkou filozofického oboru věnujícímu se soukromí. V reakci na myšlenku Garcíi Márqueze, podle něhož všechny lidské bytosti mají tři životy, veřejný, soukromý a tajný, nastolila soukromí jako naléhavé a osobní téma. V knize *Nepopulární soukromí: Co musíme skrývat?* se zabývá morálními důsledky působení komunikačních technologií ve vztahu k soukromí, přitom zdůrazňuje jeho etickou, politickou a sociální dimenzi.

Azizah Y. Al-Hibri (1943), libanonsko-americká profesorka práva, se orientuje na lidská práva a islámskou právní vědu. Ve svém výzkumu dospívá k závěru, že islámská právní tradice je dostatečně pružná na to, aby dokázala respektovat moderní životy a postoje muslimských žen. Podle ní jsou však v zákonech muslimských zemí zakotveny kulturní tradice, které se dostávají s koránem a tradicemi proroků do rozporu, protože se pod vlivem dějinných událostí a stávající praxe legitimizoval patriarchát. Je stavitelkou mostů mezi západními a islámskými hodnotami.

Myšlenky více než desítky představených žen ilustrují, že k filozofii od jejího vzniku do současnosti přispívají zajímavými a podstatnými náměty. Kniha rovněž přibližuje, že uvedené osobnosti dokážou otevírat témata, která zůstávala bez povšimnutí, a tam, kde muži hledají rozpory, ženy vnímají společné styčné plochy. Jejich pohledy jsou zpravidla prodchnuté hlubokými humanistickými záměry. Kniha je přes uvedené úvodní připomínky informačně bohatá a může představovat rovněž inspiraci pro další filozofické bádání a úvahy o současném feminismu.

Láska, péče, solidarita. K novým narativům péče

Magdalena Jozová

Lynch, K. 2022. *Care and Capitalism*. New York: Wiley.

Kathleen Lynch přichází po více než dekádě s novou knihou, kde vzájemně propojuje a prohlubuje vlastní výzkumnou a analytickou práci na tématu péče a afektivních vztahů z posledních patnácti let od vydání její poslední knihy *Affective Equality: Love, Care, and Injustice* (2009) a práci mnoha myslitelů a myslitelek z oblastí kritických feministických studií, politické ekonomie či sociologie. Kathleen Lynch je sociolož-

ka, feministka a emeritní profesorka na University College Dublin. V knize *Care and Capitalism* (2022) systematicky analyzuje dopady současného kapitalismu na podobu a možnosti společenských vztahů a rozvíjí pozitivní narativ péče, který by mohl konkurovat „kapitalocentrickému“¹ a produktově orientovanému myšlení. Tímto pozitivním narativem je jejímu čtenářstvu již známý koncept „afektivní rovnost“, v jehož středu stojí apel na strukturální uznání a ohodnocení péče jako jádra společenských vazeb. V nové knize Lynch hlouběji zkoumá, jak kapitalismus ovlivňuje přemýšlení o péči i její poskytování a praxi, jaké nerovnosti se skrze péči vytváří a prohlubují a jaké důsledky na jednotlivce a společnost tyto nerovnosti mají.

Lynch svou novou knihou rozvíjí akademickou i širší společenskou diskuzi týkající se „krize péče“, v jejímž centru stojí přístupy mimo jiné autorek, jako je Nancy Fraser, Eva Feder Kittay, Joan Tronto či Sarah Ahmed. Kniha *Care and Capitalism* vychází z debaty kritizující dopady současného kapitalismu z pozic kritické feministické teorie, ve svém bádání ale autorka vědomě a cíleně rozvíjí argumenty, které se vztahují nejen k systémové kritice, ale také k hledání nových cest ke spravedlivější společnosti. Tyto cesty Lynch dláždí přesnou a bohatou argumentací, která rozvíjí kritiku kapitalistického uspořádání, ale s jasným cílem nadržet se pouze v reaktivní rovině.

Těžiště knihy leží v analýze vztahů péče a afektivních vztahů a kapitalistického řízení, přičemž autorka ukazuje téma péče jako zásadní a klíčové pro uvažování o rovnosti, solidaritě a sociální spravedlnosti. Svou analýzou Lynch navazuje na další témata, kterým se ve své vědecké práci dlouhodobě zabývá. V knize je tak věnován prostor dopadům kapitalismu na nejružnější společenské praxe v lokální i globální perspektivě a na to, jakými způsoby se v oblasti péče reprodukují nerovnosti, čímž se autorka dostává ke kritice moci a mocenských vztahů, k etice péče a politice uznání. Zároveň se Lynch nesoustředí pouze na analýzu důsledků a dopadů, které „kapitalocentrismus“ na společnost má. Konceptualizuje péči jako základní společenský kámen, který leží a měl by ležet v základu vztahů vědomě a „uznaně“ a který má nekomodifikovatelný charakter, čímž se stává místem sociální rezistence.

Základní premisa knihy spočívá v tom, že současný neoliberální kapitalismus vytváří takové prostředí, které oslabuje, devaluje a omezuje jak uznání, tak praxi pečujících vztahů, jež jsou ale současně klíčové pro rozvoj společnosti. Tato devalvace navíc dopadá na určité jednotlivce či skupiny více intenzivně a prohlubuje tak sociální, politické, environmentální, kulturní a ekonomické nerovnosti. Kapitalismus dle autorky určuje nejen praxi péče (tedy její praktickou podobu), ale také přemýšlení o péči (tedy její

¹ Kapitalocentrismus je koncept, kterým Kathleen Lynch poukazuje na dominantní postavení kapitalismu ve společenských diskurzích a narativech a v praxi. Kapitalocentrismus posiluje myšlenku, že kapitalismus je jediný životaschopný nebo přirozený ekonomický systém, čímž omezuje přemýšlení o alternativních způsobech organizace společnosti a tím v důsledku i samotnou praxi.

diskurzivní možnosti). Autorka uvažuje v tradici sociálního konstruktivismu a vnímá vzájemné ustavování sociálních struktur v diskurzivní i praktické rovině a chápe kapitalismus jako sociálně konstruovaný proces, který vytváří normativní sociálně-ekonomické struktury a současně ovlivňuje lidský charakter a to, kým se jako lidé stáváme a jakou společnost budujeme. Zároveň ale v duchu tradice sociálního konstruktivismu Lynch vidí a v knize odhaluje také strukturální momenty „vzepření se“ vůči těmto normativním strukturám. Cestu „ven“ vidí ve společenském požadavku na „afektivní rovnost“, jež by byla v centru společenské změny.

Pro chápání argumentace v knize *Care and Capitalism* je pro čtenářstvo první výzvou správně uchopit myšlenkové postupy, které Lynch dlouhodobě ve své badatelské práci rozvíjí. Autorka v knize rozpracovává svůj koncept péče a tří vztahových sfér, jež jí slouží jako základní analytický rámec pro zkoumání „afektivní rovnosti“.

V základu tento přístup stojí na pojetí lidí jako afektivních bytostí. Afektivita se projevuje ve čtyřech rovinách. V první řadě jsou lidé vztahové bytosti, které žijí ve vazbách založených na silné vzájemné závislosti: sociální, ekonomické, kulturní, politické a environmentální. Dále Lynch chápe lidi v intencích zranitelnosti – každý člověk je někdy ve svém životě velmi zranitelný a výlučně závislý na péči někoho jiného. Třetím rozměrem je emocionalita a afektivní dimenze, kterou má normativní racionalita každé sociální bytosti. Poslední charakteristikou je situovanost člověka jako pečovatele či jako příjemce péče jak ve veřejné, tak v soukromé sféře.

Ačkoli se tyto charakteristiky mohou zdát jako schematické a kategorizující, mají svoje opodstatnění. Lynch uvažováním o povaze lidského života ukazuje na neoddiskutovatelné emocionální potřeby a nevyhnutelné afektivní podmínky, které jednotlivce a potažmo celá společnost ke svému vývoji potřebují. Zároveň těmito charakteristikami také přímo nabourává současný kapitalistický diskurz péče, který uvažuje o lidských bytostech jako o autonomních, racionálních, nezávislých a svobodných individualitách.

Afektivní povaha lidí a potažmo společnosti se pak projevuje v tom, co nazýváme péčí. Péči autorka chápe jako lidskou činnost, která prostupuje intimní a osobní vztahy, ale i vztahy na komunitní, národní a globální úrovni. Je to nekončící proces, charakteristický svou reproduktivností: udržováním, opravováním a zlepšováním života a jeho podmínek obecně. Má několik rovin, které vyžadují odlišné kompetence, jako je emocionální práce (například pozornost, loajalita, připravenost, oddanost, projevy starosti), duševní a mentální práce (například výchova, učení, rozvíjení, naslouchání, vytrvalost) i fyzická práce (například uklízení či vyživování). Péče je navíc dle Lynch zásadní a klíčová i ve vztazích k „ne-lidskému“ – k životnímu prostředí a planetě obecně.

Lynch péči zasazuje do tří odlišných sfér. Koncept tří vztahových sfér pomáhá autorce odlišovat intenzitu, vzdálenost, odpovědnost a intimitu pečujících vazeb. Jedná se o lásku (*love, love labour*), péči (*care, general care work*) a solidaritu (*solidarity, soli-*

arity work). *Love labour* je charakteristická pro péči poskytovanou v rámci nejbližších vztahů, rodin a domácností. Je spojena s přímou emocionální prací, s péčí o blízké, o děti a starší členy rodiny a také s vykonáváním domácích prací. Klíčová pro tento typ péče je silná intimita a intenzita vazeb a nevyhnutelnost, dlouhodobost a přímá odpovědnost, která je s touto péčí spojená. Sféra *general care work* pak poukazuje na vztahy, v nichž je přítomná jistá míra volby v intenzitě i v intimitě a také míra dobrovolnosti, časové nahodilosti a sdílené odpovědnosti. Typicky sem Lynch řadí vztahy širšího příbuzenstva, kolegů, přátel či sousedů. *Solidarity work* je sféra, která se nevyznačuje intimitou a zahrnuje „neznámé druhé“. Solidarita je pro autorku soubor hodnot a sociální praxe, jejímž cílem je vytváření a udržování komunit či občanská angažovanost ve prospěch lokálních a globálních společenství.

Toto chápání lidských bytostí, sfér péče a jejího vzájemného působení slouží Lynch k analýze současného kapitalismu a poukázání na strukturální překážky k dosažení tzv. „afektivní rovnosti“. „Afektivní rovnost“ pak Lynch myslí požadavek na uznání všech lidí jako afektivních bytostí a tím i uznání péče jako hodnotné a nevyhnutelné a současně požadavek na rovné a spravedlivě distribuované možnosti a přístupy k péči a k projevům péče ve všech třech sférách (tzv. *LCS – love, care, solidarity*).

Kniha *Care and Capitalism* na 200 stranách hutného textu ukazuje, jak je afektivní rovnost narušována současným kapitalistickým řízením a jak narušování afektivních vztahů vede v důsledku k násilí, vyloučení a sociální nespravedlnosti na lokálních i globálních osách. Kniha je rozdělena do tří hlavních analytických kapitol a osmi podkapitol a doplňuje ji obsáhlá úvodní a závěrečná část, která textu dodává širší kontext v rámci akademických diskuzí a výzkumné práce ostatních autorek a autorů. Lynch každou část textu opatřuje shrnutím, což pomáhá při orientaci v tématech a v přehlednosti a kontextu hlavních konceptů, k nimž se autorka systematicky v textu obrací. Autorka v celé knize prolíná politickou, intelektuální a ideologickou perspektivu. V každé perspektivě ukazuje, jak kapitalismus na péči doléhá a také jakým výzvám čelíme, pokud „kapitalocentrický“ narativ chceme změnit.

První část knihy je věnovaná tomu, jakou roli hraje péče v kapitalismu i mimo něj. Lynch se vrací ke svému pojetí lidí jako afektivních bytostí a argumentuje, že péče je nezbytná pro lidský život a fungování společnosti, a to nezávisle na kapitalistickém systému. Lynch zmiňuje, že „afektivní rovnost“ nebyla nikdy dosažena v žádném systému a že každý systém historicky vedl a může vést k nerovnostem a nespravedlnostem v poskytování péče. Tím autorka otevírá i druhou část knihy. Současný kapitalismus je dle Lynch příznačný v tom, že jeho instituce jednak péči zneviditelňují, čímž neuznávají a zakrývají její hodnotu, a jednak péči využívají pro své vlastní zájmy. To, že je péče devalvována, je dle Lynch základním důvodem, proč jsou obecně ženy ve společnosti uznávány méně, což vede k dalším specifickým projevům strukturálních genderových nerovností. Lynch zdůrazňuje, že k péči jsou potřeba podmínky a zdro-

je, přičemž základní podmínkou je čas. Ženy a lidé ze sociálně, zdravotně, rasově či ekonomicky znevýhodněných skupin mají často nerovný přístup k času a k přijímání, delegování či poskytování péče, především té, která je komodifikovatelná. V problematice komodifikace péče ale Lynch vidí i moment narušení „kapitalocentrického“ pojetí péče – sféra *love labour* může být oddělitelná od druhých dvou sfér, protože je nekomodifikovatelná. Intimní vztahy jsou nenahraditelné ničím, co přináší tržní logika, a proto je podle autorky láska a intimita politickým a sociálním místem rezistence vůči kapitalistickému řízení. Druhou část knihy autorka uzavírá analyzováním ideologických neoliberálních mýtů, paradigmat a normativních konceptů. Ukazuje, jak koncepty jako soutěživost, úspěch, produktivita, svobodná volba či racionalita v současném kapitalismu stojí v cestě diskurzivních i praktických možností (a nutností) péče.

V závěrečné části se Lynch věnuje důsledkům neoliberálního neuznání a znehodnocování péče, které se projevuje násilím. Ukazuje, že nedostatek péče (ve smyslu LCS – love, care, solidarity) vede ke zneužívání, zanedbávání a násilí, a to nejen na úrovni jednotlivců, ale i na úrovni vytváření a utužování opresivních a „násilných“ společenských struktur vedoucích například k narušování solidarity a nedůvěře ve společnost, k nedostatku prostoru na vyjednávání zájmů znevýhodněných skupin, k válkám a nedostatkům zdrojů. Autorka navíc velkou část této kapitoly věnuje také „násilí“, které je skrze kapitalistický narativ a praxi umožněno páchat na ne-lidských entitách – zvířatech a životním prostředí.

Kathleen Lynch ukazuje, že je potřeba vytvářet nové narativy, které oceňují péči ve všech třech sférách – v lásce, péči a solidaritě. K tomu je ale potřeba udělat velký kus intelektuální práce (kterou například představuje i tato kniha), která rozšíří diskurzivní možnosti. Je nutné redefinování ekonomických a sociálních rolí péče a uznání, že jde o zásadní a cennou práci, a ne o sekundární nebo neviditelnou činnost. Je nezbytné vytvářet takové narativy, které budou chápat péči jako nedílnou součást lidské existence, která přesahuje ekonomickou produktivitu a zahrnuje vztahové a afektivní dimenze.

Vedle intelektuálních výzev čelíme také změnám v ideologických narativech. Dle Lynch je nutné zpochybnit neoliberální paradigmaty upřednostňující tržní hodnoty a individuální sebeprosazování. Vyzývá k vědomému vytváření takových perspektiv, kde je uznána a ceněna vzájemná závislost, péče a společné a sdílené společenské blaho. To zahrnuje kritiku a dekonstrukci narativů ospravedlňujících sociální, genderové, rasové, ekonomické a další nerovnosti a marginalizaci pečovatelské práce.

Diskurzivní a ideologickou perspektivu doplňuje Lynch o praktickou, tedy politickou změnu. Autorka zdůrazňuje nutnost kolektivního politického úsilí, jež pomáhá vzdorovat neoliberálním politikám podkopávajícím možnosti sociální spravedlnosti. V knize poukazuje na hnutí, která podporují pečovatelskou práci a řeší systémové nerovnosti z různých pozic. Lynch také apeluje na solidaritu a propojování různých

sociálních hnutích včetně feministických, antirasistických a environmentálních skupin s cílem integrovat péči do lokální i globální politické agendy. Bez tohoto propojení je dle autorky riziko, že se na cestě k sociální spravedlnosti vytvoří další nerovnosti.

Dovětek knihy tvoří krátká kapitola o pandemii covid-19. Kathleen Lynch na této specifické a globální události ukazuje hlubokou provázanost a vzájemnou závislost celého lidstva a demonstruje nezbytnost a nutnost péče. Dle Lynch nám pandemie odhalila obrovské zanedbání ve všech sférách péče, jež kapitalismus umožňuje, a nutnost univerzálně přehodnotit pečující narativ na úrovni diskurzivní, ideologické i praktické.

Kniha *Care and Capitalism* Kathleen Lynch je významným příspěvkem do diskuze ohledně krize péče a dopadů současného kapitalismu na společnost. Analyzuje klíčová paradigmatata a předpoklady, které leží v jádru současného neoliberalismu na úrovni politické, diskurzivní i ideologické, a zároveň poskytuje cesty a alternativní přemýšlení i praxi. *Care and Capitalism* je završením výzkumné a badatelské práce Kathleen Lynch a přináší ucelenou a velmi jasně vyargumentovanou analýzu současné společnosti z pohledu kritických feministických studií. Je to suverénní a koherentní dílo, kterému by se mělo dostat patřičné pozornosti i v českém feministickém a akademickém prostředí.

Strašáci genderu v nežitelné krajině

Hana Drštičková

Butler, J. 2024. *Who's Afraid of Gender?* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Poznámka k jazyku: Judith Butler je nebinární autorstvo, a jelikož nemám informaci o tom, jaký rod by v češtině preferoval*a, volím formu s hvězdičkou.

Tzv. antigender hnutí, tedy aliance převážně pravicových a konzervativních ideologických sil, které označují gender za svého nepřítele, je v našem kontextu východní Evropy palčivě aktuální téma. Tato aliance, reprezentovaná jednotlivými osobnostmi jako Viktor Orbán, politickými stranami jako např. polský PiS, neziskovými organizacemi jako Hnutí pro život a církevními institucemi, šíří svůj ideologický postoj se vzrůstající efektivitou. Zaměřuje svou agendu na znepřístupnění bezpečných interrupcí (Graff, Korolczuk 2021; Svatoňová 2022), na konstruování queer a trans lidí jako ultimátně jinakých, destruktivních elementů (Svatoňová, Doerr 2023) a obecně na šíření patriarchálních, fašistických idejí. Jeho různým podobám se věnuje i tematický blok v tomto čísle.